

Historia i varje anläggning

Landskapsarkitekters förhållningssätt till historiska platser och anläggningar

Eveline Hallgren & Charlotta Norderyd

Självständigt arbete, 15 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Landskapsarkitektprogrammet

Alnarp 2023

Historia i varje anläggning

Landskapsarkitekters förhållningssätt till historiska platser och anläggningar

History in every establishment

Landscape architects' approach to historical places and establishments

Eveline Hallgren & Charlotta Norderyd

Handledare: Anna Jakobsson, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Jitka Svensson, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur

Kurskod: EX0845

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2023

Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd

Nyckelord: Byggnadsminne, Florens-deklarationen, historia, ideal, inspiration, landskapsarkitekt, landskapsarkitekturhistoria, landskapsarkitektur, restaurering, rekonstruktion, vårdplan

Framsidas bild: Fotot är taget från Vatikanen och blickar ut över påvens trädgård (Foto: Hallgren, Eveline, 2018, licens: äger alla rättigheter)

Sammanfattning

Alla platser och anläggningar har en historia. Inom landskapsarkitektyrket finns det flera sätt att förhålla sig till landskapsarkitekturhistoria. Men hur ser landskapsarkitektens förhållningssätt ut i praktiken? Hur närmar sig en landskapsarkitekt en historisk plats eller anläggning och hur ser arbetsprocessen ut?

Vi har i följande undersökning valt att se på en historisk plats eller anläggning som en plats där någon form av historia har bevarats. Föregångare som Per Friberg, Walter Bauer, Maria Flinck och Sven-Ingvar Andersson är bara några som arbetat mycket med historiska platser och anläggningar och har egna sätt att ta sig an restaurering, rekonstruering och konservering. Undersökningen identifierar arbets- och förhållningssätt hos intervjuade landskapsarkitekter gällande att ta sig an ett historiskt projekt. Dessa intervjuade landskapsarkitekter valdes aktivt på grund av tidigare erfarenheter av att arbeta med historiska platser och anläggningar. Vissa av de intervjuade landskapsarkitekterna har mer vana än andra, men de är alla överens om att det behövs mer landskapsarkitekturhistoria inom landskapsarkitekturutbildningen.

Undersökningen diskuterar även hur en landskapsarkitekt hanterar avsaknad av dokument såsom fotografier, ritningar och växtlistor när det kommer till arbetet med en historisk plats eller anläggning. Får vi som landskapsarkitekter lov att förhålla oss fritt till den plats eller anläggning vi arbetar med, och förmedla vår egen kreativitet och sätta vår prägel på platsen, eller bör vi eftersträva att återskapa det som varit? Föregångare inom landskapsarkitektyrket och de intervjuade landskapsarkitekterna har alla olika åsikter kring detta. Några menar att återskapa en historisk plats eller anläggning är att göra den rättvisa medan andra poängterar att platser och anläggningar behöver anpassas efter dagens behov.

Florens-deklarationen firar i år 41 år och är en deklARATION som många landskapsarkitekter som arbetar med restaurering, rekonstruering och konservering av historiska platser och anläggningar utgår ifrån eller använder som stöd i sitt arbete. På grund av sin relativt höga ålder används den dock mindre och mindre och vi undersöker om den behöver uppdateras eller förnyas för att få upp intresset för landskapsarkitekturhistoria.

Nyckelord: Byggnadsminne, Florens-deklarationen, historia, ideal, inspiration, landskapsarkitekt, landskapsarkitekturhistoria, landskapsarkitektur, restaurering, rekonstruktion, vårdplan.

Abstract

All places and establishments have a history. There are many ways to approach the history of landscape architecture within the landscape architecture profession. But how does the approach of the landscape architect look in practice? How does a landscape architect approach a historical place or establishment and what does the working procedure look like?

We have in the following study chosen to view a historical place or establishment as a place where some form of history has been preserved. Predecessors such as Per Friberg, Walter Bauer, Maria Flinck and Sven-Ingvar Andersson are just a few who have worked a lot with historical places

and establishments and have their own ways of undertaking restoration, reconstruction and preservation. The study identifies the work procedures and the approach of interviewed landscape architects regarding their way of undertaking a historical project. These interviewed landscape architects were actively chosen due to their previous experiences of working with historical places and establishments. Some of the interviewed landscape architects have more practice than others, but they all agree that there needs to be more history of landscape architecture within the landscape architect education.

The study also discusses how the landscape architects handle the absence of documents such as photographs, plans and plant lists, when it comes to working with a historical place or establishment. Do we, as landscape architects get to approach the place or establishment we work with freely, and convey our creativity and put our mark on the place, or should we aspire to recreate what has been? Predecessors within the landscape architect profession and the interviewed landscape architects all have different views regarding this. Some mean that recreating a historical place or establishment is to do it justice while others point out that places and establishments must be adapted to the needs of today.

This year the Florence-declaration celebrates 41 years and is a declaration which many landscape architects working with restoration, reconstruction and preservation of historical places and establishments proceed from or use as support in their work. It is used less and less due to its relative high age, and we examine if it needs to be updated or renewed to increase the interest of the history of landscape architecture.

Keywords: Building Memorial, Florence-declaration, history, ideal, inspiration, landscape architect, history of landscape architecture, landscape architecture, restoration, reconstruction, care plan.

Innehållsförteckning

Figurförteckning.....	7
Förord och tack	9
1. Inledning	10
1.1 Bakgrund.....	10
Landskap, landskapsideal, landskapsarkitekt.....	10
Ideal, ideal-landskap och historiska ideal	11
Historiska ideal i Florens-deklarationen	14
Förhållningssätt till historia i utbildningsplanen för landskapsarkitektprogrammet	14
Tidigare forskning som anknyter till vårt ämne	15
1.2 Syfte och frågeställningar	15
Frågeställningar	16
1.3 Metod och material	16
Utgångspunkter.....	16
Ett induktivt angreppssätt.....	17
Insamlingsmetoder - semistrukturerade intervjuer och en litteraturstudie	17
Analysmetoder – kodning och tematisk analys.....	18
Etiska överväganden i arbetet	19
2. Resultat av litteraturstudien - Perspektiv på historia i praktiken.....	20
2.1 Olika perspektiv på restaurering och rekonstruktion av historiska trädgårdar, parker och landskap.....	20
Tre viktiga restaureringsprinciper enligt Sven-Ingvar Andersson	20
Gör det med smak enligt Walter Bauer.....	22
Restaurera med omtanke enligt Klaus Stritzke.....	23
Att bevara vårt föränderliga kulturarv enligt Maria Flinck.....	23
Gemensamma åsikter	25
3. Resultat – svar på frågor & teman.....	26
3.1 Teman i intervjuer	26
3.2 Inspirationskällor och föregångare	26
3.3 Historia i varje anläggning.....	27
3.4 Oenighet om konsekvensen av bristen på källmaterial.....	28
3.5 Användning av Florens-deklarationen	28
4. Sammanställning	29
4.1 Förhållningssätt och arbetssätt	29
4.2 Restaurering, rekonstruktion och bevarande	32
4.3 Förhållningssätt till historisk dokumentation	33
4.4 Florens-deklarationen	34
4.5 Kritik av metod	35

5. Diskussion, avslutande reflektioner och slutsatser	37
5.1 Förhållningssätt till historiska platser och anläggningar.....	37
5.2 Restaurering, rekonstruktion och bevarande	38
5.3 Historisk dokumentation.....	39
5.4 Tillämpning av Florens-deklarationen	39
5.5 Framtida forskningsförslag.....	40
Referenser	42
Bilaga 1	44
Bilaga 2	45

Figurförteckning

- Figur 1: Ravik, G (2014). *Svenskt landskap*. [fotografi]. Tillgänglig via: <https://www.flickr.com/photos/gregerravik/13462238335/in/photolist-fziwEV-f33b9V-fhguKm-fzyS8h-nt7PBY-fsGe54-fvTq5M-f21fmV-2mALDyN-Horf2R-fEbruq-eJscGM-mvBurv-U8D9gd-eMCVVF-fEefnf-nqCJii-fkkRXE-zTPCXi-ftBR2U-nCRJDr-ggS8Uw-eJsbJt-9V7FCk-fzr8Xr-fCUVWw-fHBRrg-65EYrogUsvSp-2mALDxa-8U52YP-5qVHES-84X29T-851diA-2iqzZ4r-83sRR3-8392eM/> [2023-02-20]. Licens: <https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/> [2023-02-20]
- Figur 2: Nono valf (2017). *Château de Versailles (Orangerie)*. [fotografi]. Tillgänglig via: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ch%C3%A2teau_de_Versailles_%28Orangerie%29.jpg [2023-02-20]. Licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en> [2023-02-20]
- Figur 3: Nemracc. (2008). *Manor herrgard Lövstabruk Sweden*. [fotografi]. Tillgänglig via: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Manor_herrgard_Lövstabruk_Sweden_2.JPG [2023-02-21]. Licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.en> [2023-02-21]
- Figur 4: Hagai, Agmon-Snir (2022). *De Ovale Haver (De Runde Haver), Nærum, Denmark*. [fotografi]. Tillgänglig via: https://da.wikipedia.org/wiki/De_Runde_Haver#/media/Fil:DeOvaleHaverOct152022_03.jpg [2023-02-23]. Licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en> [2023-02-23]
- Figur 5: Grandmont, Jean-Pol (2013). *Château de Vaux-le-Vicomte - Jardins (5)*. [fotografi]. Tillgänglig via: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:0_Ch%C3%A2teau_de_Vaux-le-Vicomte_-_Jardins_%285%29.JPG [2023-02-23]. Licens: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.en> [2023-02-23]
- Figur 6: Ellgaard, Holger (2017). *Åkers, arkiv, 2017c*. [fotografi]. Tillgänglig via: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%C3%85kers_arkiv_2017c.jpg [2023-03-01]. Licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en> [2023-03-01].
- Figur 7: Jones, Erik (2010). *Celtic Cross and the Wynnes Mausoleum in the overgrown churchyard at Eglwys St Buan - geograph.org.uk – 1989841*. [fotografi]. Tillgänglig via: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Celtic_Cross_and_the_Wynnes_Mausoleum_in_the_overgrown_churchyard_at_Eglwys_St_Buan_-_geograph.org.uk_-_1989841.jpg [2023-03-01]. Licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/deed.en> [2023-03-01].

Figur 8: Downer, Chris (2020). *English landscape garden at Stourhead, England*. [fotografi]. Tillgänglig via: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:English_landscape_garden_at_Stourhead,_England.jpg [2023-03-01]. Licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en> [2023-03-01]

Figur 9: Norderyd, Charlotta (2018). *Neuschwanstein, Tyskland*. Licens: äger alla rättigheter

Förord och tack

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Anna Jakobsson som med stort engagemang hjälpt oss bolla idéer och alltid svarat på alla våra frågor och funderingar. Vi vill även tacka våra informanter som ställt upp på våra intervjuer och som med stort intresse besvarat våra frågor. Slutligen vill vi också tacka våra mödrar, Henny Norderyd och Anna Hallgren som gång på gång läst igenom vårt arbete och kommit med råd och goda tips.

Eveline Hallgren och Charlotta Norderyd

Alnarp
2023-03-10

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Landskap, landskapsideal, landskapsarkitekt

I inledningen av vårt arbete intresserade vi oss för hur olika historiska ideal uttryckts av landskapsarkitekter när de skapar, gestaltar nya platser och omgestaltar historiska platser. Vi visste inte helt vad vår fråga konkret skulle handla om, så för att nå dit började vi med att ta reda på mer om bland annat landskap, landskapsideal, landskapsarkitektens arbete samt historiska landskap och historiska landskapsideal.

Ermischer (2004, sid. 271–372) menar att ett landskap till stor del definieras av hur det upplevs, ses och behandlas. I *Ideals of landscape* skriver Johnsson (2006, sid. 3) om hur olika personer definierar vad landskap är. Vi kan se det som en bakgrund till det vi människor har skapat, men vi kan även se landskapet kulturellt och hur vi projicerar vår egen bild av hur det ska se ut på en plats som har sitt eget uttryck. Vi kan också se landskap som en vy sett från en viss plats (Johnsson, 2006, sid. 3). Landskap är alltså något som vi människor har skapat och är även vår egen bild av hur platsen ser ut.

Figur 1. Bild på ett landskap som kan uppfattas som ett typiskt svenskt landskap, ett slättlandskap eller ett odlingslandskap, beroende på vem som definierar det. (Foto: Ravik, 2014, Svenskt landskap, licens: <https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/> [2023-02-20])

Landskapsarkitektur är en tvärvetenskap som kräver att landskapsarkitekten har en förståelse och kunskap inom naturvetenskap och samhällsvetenskap, men även inom det artistiska och kreativa skapandet (Gazvoda, 2002, sid. 117), därmed en kunskap om både olika landskap och ideal som har format och skapat det. Här hittade vi kopplingen mellan ideal och landskapsarkitekturen, det första steget mot någon sorts fråga vi ville ha svar på.

Ideal, ideal-landskap och historiska ideal

Vidare behövde vi svar på vad ett ideal egentligen är och hur det kan definieras, samt hur det används inom landskapsarkitekturen.

NE (u.å) beskriver ett ideal enligt följande; något önskvärt, en slags förebild som ofta är ouppnåelig, till vardags kan ordet användas mer konkret eller verkligt. Ett ideal är mer än en trend, något som är mer bestående, men ett ideal kan innehålla flera olika trender. En trend är i ständig förändring, men jämför vi det med ett ideal som är en förebild som vi vill uppnå, vilket betyder att ett ideal kan ha flera trender, men bildar enbart ett ideal. Inom landskapsarkitektyrket arbetas det konstant med olika typer av ideal och vi är även en del i skapandet av dem.

I artikeln Reading Landscape: J. B. Jackson and the Cultural Landscape Idea at Midcentury beskriver Blankenship (2017) hur tidskriften Landscape kom till och hur mitten av 1900-talets tankar speglar landskapsarkitekturens idéer, tankar och ideal. De modernistiska ideal som fanns under 1900-talet påverkade landskapsarkitekterna och översattes ut i landskapet när landskapsarkitekter arbetade med planering av landskap och trädgårdar (Blankenship, 2017, sid. 172). De texter som skrevs om de landskapen påverkade i sin tur andra landskapsarkitekter. Ideal som finns för landskap påverkas alltid av vår samtid och de politiska och samhällsenliga ideal som finns för i just den tiden vi lever i, vilket görs tydligt av Blankenship (2017, sid. 172) när modernismen hade en stor påverkan på landskapet under 1900-talet.

Ett namn som dök upp tidigt i undersökningen kring landskapsarkitekturhistoria var Per Friberg vilket gjorde att vi ville titta närmare på hans texter och arbete. Per Friberg (1920–2014) var en svensk landskapsarkitekt och den första professorn i trädgårdskonst och naturvård Sverige på SLU (Sveriges lantbruksuniversitet) i Alnarp mellan 1964–1985 (Andersson, Jonstoj, Lundquist, 2000, sid. 259) och har därmed format flera årskullar av landskapsarkitekter. År 2011 fick Friberg ECLAS-utmärkelse för sina livslånga gärningar inom landskapsarkitekturen (Movium, 2011). Detta då han har varit med och gett yrket och ämnet landskapsarkitektur ett innehåll och definition, bland annat genom att studenterna fick följa med på hans egna projekt och se hur de förverkligades (Movium, 2011). Om viktigen av att förstå olika ideal skrev Friberg i ett kompendium om *Landskapsarkitekturens teori och historia* (1983). Där nämner han hur trädgårdskonsten speglar vår idealbild av paradiset. Han menade att för att vi ska kunna ha en förståelse

för hur denna idealbild har förändrats, måste vi också förstå olika tidsperioders paradisiideal och den tidsanda som har präglat dessa ideal.

”Trädgården från en viss period och ett visst land speglar människornas uppfattning om paradiset just där och då. En slags idealbild av världen. För att förstå hur den bilden har skiftat måste vi därför försöka förstå också den tidsanda som frambringade dem och hur de var tänkta att se ut.” Friberg (1983, sid. 1)

Vi landskapsarkitekter kan ta hjälp av Fribergs synsätt för att förstå vår yrkesroll och vår samtid och hur vi ska förhålla oss till historia. För att kunna göra det behöver vi ha en förståelse för vår egen historia och vi behöver även ha en kunskap om de historiska idealen. Genom historien har vi till exempel blivit inspirerade av andra kulturer, ideal och/eller verk från en tid. De som skapade landskap under exempelvis renässansen hämtade mycket inspiration från antikens Rom och Grekland i sina landskapsideal (Friberg, 1983, sid. 43). Även antikens Grekland hämtade inspiration från tidigare kulturer, såsom de persiska och de indiska kulturerna (Friberg, 1983, sid. 43). Under slutet av 1500-talet och början av 1600-talet sammanfördes den natursköna dimensionen med landskapet och bidrog till flera nya landskapsideal (Cosgrove, 2006, sid. 54). Många av de mest kända landskapsarkitekterna har tagit inspiration från de anläggningar gjorda under andra tidsperioder och anpassat de till de nya idealen som fanns just då. Friberg (1983, sid. 2) beskriver hur landskapsarkitekten kan ta hjälp av historien för att förstå vår utgångspunkt, våra möjligheter och vilken roll det spelar:

”Historien hjälper oss att förstå vår egen tid, vår egen situation. Studiet av historiska anläggningar ger oss anvisningar om vilka möjligheter konstarten erbjuder, vilken roll den spelar för sin samtid och för eftervärlden.” (P. Friberg, 1983, sid. 2)

Gianetto (2013, sid. 103–104) skriver i sin artikel *The use of history in landscape architecture nostalgia* likt Friberg att det är av vikt att ha kunskap inom historia för att kunna praktisera och kritisera landskapsarkitektur. I artikeln fortsätter diskussionen kring hur nostalgiska känslor inför vår historia kan innebära både för- och nackdelar. Positivt är att det kan vara givande för projektet, genom att det skapas ett minne av vår historia. De negativa aspekterna som tas upp är att det kan bli sterilt, och kan manipuleras för att möta vissa ideologiska kriterium som har en viss politisk agenda (2013, sid. 103–104). Senare i artikeln tar Gianetto (2013, sid. 106) upp att vi behöver se till trädgårdens förändring genom årtionden och inte fastna i en snabbspolning av vår historia genom att göra generaliseringar av olika tidsepoker. Genom att lära sig mer om historia kan vi på så vis skapa en bättre, eller bredare, uppfattning om vår samtid precis som Friberg (1983, sid. 1) också poängterade.

Figur 2. För att ge oss en bild av hur en renässansanläggning kan se ut. Orangeriet i Versailles. (Foto: Nono Valf, 2017, Château de Versailles (Orangerie), licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en> [2023-02-20])

Historiska ideal i Florens-deklarationen

På vår fortsatta resa mot frågeställningen hamnade vi i Florens-deklarationen (1982) som undertecknades av både ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) och IFLA (International federation of Landscape Architects). Den beskriver, i 25 artiklar, bland annat områden av historiskt intresse, som exempelvis historiska parker och trädgårdar, som ska restaureras och bevaras. Florens-deklarationen är ett tillägg till Venedigavtalet som undertecknades år 1964 (Riksantikvarieämbetet, 1994, sid. 7) och som berör bevarade och restaurering av minnesmärken samt platser av historiskt intresse. I Florens-deklarationens artikel 5 beskrivs hur trädgården blir en idealiserad bild av världen vilken betraktas som ett paradys, likt Fribergs beskrivning från året efter. Artikel 15–17 berör restaurering och rekonstruktion och artikel 15 beskriver vidare att innan det går att börja med någon form av restaurering eller rekonstruktion behöver tillgängliga dokument noga gås igenom för platsen eller anläggningen i fråga (Florens-deklarationen, 1982). Genom att känna till olika historiska ideal och lära oss mer om platsen eller anläggningens historia skapas en större förståelse för hur vi kan förhålla oss till den. Detta har vi alltså att förhålla oss till som landskapsarkitekter, eftersom Sverige har skrivit under deklarationen i samband med att den tillkom.

Med hjälp av Florens-deklarationen kan vi förstå hur vi ska hantera vår historia och hur vi ska vårda historiska platser och anläggningar på ett hållbart sätt. Genom att Florens-deklarationen finns blir det lättare för oss att föra vårt arv vidare och de traditioner som har skapats under åren till vårt landskap. De samtida ideal som finns kommer påverka hur landskapsarkitekter arbetar vilket Blankenship (2017, sid. 172) även tar upp, och genom att ha en förståelse för de ideal som funnits blir det lättare att förstå och tolka våra historiska platser och anläggningar. Precis som Per Friberg (1983) skriver, kan historia lära oss mycket om vår samtid och genom att föra den kunskapen vidare skapas en bredare förståelse för landskapsarkitekturhistoria.

Förhållningssätt till historia i utbildningsplanen för landskapsarkitektprogrammet

I kriterierna för att kunna ta examen står det i landskapsarkitektutbildningens utbildningsplan (2018) att studenten ska kunna redogöra för historiska kunskaper och landskapsarkitekturens teorier. Ett annat kriterium belyser etik. Förmågan att kunna se de vetenskapliga, estetiska och etiska aspekterna etc. i de avvägningar som behöver göras i de projekt som utförs.

”-visa såväl brett kunnande och förståelse av landskapsarkitekturens teori och historia som fördjupad kunskap om olika processer för gestaltning och planering och utveckling av fysiska utemiljöer, yrkesmässiga metoder, tekniker och material samt om relevanta författningar.” (2018, sid. 2)

”-visa förmåga att väga in relevanta vetenskapliga, samhällliga, estetiska, miljömässiga och etiska aspekter i sina bedömningar och avvägningar och samtidigt ta hänsyn till människans förhållande till och nyttjande av landskapet och den fysiska utemiljön,” (2018, sid. 2)

Vår undersökning tar även avstamp i utbildningsplanen som ska ge landskapsarkitekter den kunskap som kan bidra till en bättre förståelse för hur vi kan arbeta med historiska parker och trädgårdar. Förhållningsättet till historiska platser och trädgårdar och historisk kunskap tas upp framför allt under utbildningens första år men fördjupas inte om studenten inte själv väljer specifika kurser på avancerad nivå som exempelvis Trädgårdsrestaurering/Garden Conservation eller Cultural Heritage of Landscape Architecture.

Härmed upplever vi att vi hade nått en punkt där flera frågor kunde ställas utifrån det vi hade tagit reda på efter att vi fick vår första idé. Dels en fråga kring landskapsarkitekters förhållningssätt till historiska platser och anläggningar samt hur landskapsarkitekter förhåller sig till Florens-deklarationen. Genom undersökningen skapar vi en förståelse för landskapsarkitektens arbetsprocess och kan bidra till diskussionen kring hur landskapsarkitekter förhåller sig till historiska anläggningar och platser i sitt arbete.

Tidigare forskning som anknyter till vårt ämne

Frågan kring betydelsen av att studera historia har bland annat tagits upp av Marc Antrop (2005) i *Why landscapes of the past are important for the future* och antologin *Perspectives on Garden History* (1999) med Michel Conan som redaktör. Frågorna i dessa arbeten handlar om hur landskapsarkitekter förhåller sig till landskapsarkitekturhistoria och olika historiska landskapsideal, även om de inte undersöker detta på samma sätt som görs i följande undersökning.

1.2 Syfte och frågeställningar

Valet av ämnesområde för undersökningen grundar sig i vårt intresse för landskapsarkitekturhistoria samt nyfikenhet kring praktiserande landskapsarkitekters förhållningssätt till historiska anläggningar och platser. Intresset väcktes då vi läste tre artiklar av Randi Mossige-Norheim (1992a, 1992b, 1992c), skrivna för mer än 30 år sedan där frågan undersöktes och vi blev nyfikna på att undersöka hur samma fråga besvaras idag. Härtill firar Florens-deklarationen hela 41 år i år,

vilket skapade en nyfikenhet kring hur landskapsarkitekter förhåller sig till deklARATIONEN idag.

Undersökningen syftar och bidrar till en inblick i landskapsarkitektens yrkesroll och yrkesverksamma landskapsarkitekters förhållningssätt till historiska platser och anläggningar. Syftet är också att bidra till en diskussion kring hur och i vilken omfattning landskapsarkitekten förhåller sig till landskapsarkitekturhistoria samt reflektera över om det behövs mer landskapsarkitekturhistoria i utbildningen.

Frågeställningar

1. Hur förhåller sig landskapsarkitekten till historiska platser och anläggningar i sitt arbete idag?
2. Hur beskriver landskapsarkitekten sitt arbete med bevarande, rekonstruktion och/eller restaurering av historiska platser och anläggningar?
3. När platsens och/eller anläggningens historia är dokumenterad, fungerar den som förebild och/eller inspiration i arbetet eller förhåller sig landskapsarkitekten mer fritt till historien?
4. Hur tillämpar landskapsarkitekten Florens-deklARATIONEN i sitt arbete med historiska platser och anläggningar?

1.3 Metod och material

Utgångspunkter

Undersökningen utgår från kvalitativa insamlings- och analysmetoder för att kunna besvara de presenterade frågeställningarna. En kvalitativ analysmetod innebär att det läggs större betoning på begrepp, definitioner och ord samt författarnas tolkningar än på en kvantifiering av insamlad data (Bryman, 2018, sid. 454).

Vidare utgår vi ifrån ett hermeneutiskt synsätt, som innebär att vi försöker förstå och tolka de svar vi får utifrån vår egen förförståelse (Patel & Davidsson, 2019, sid. 32).

Ett induktivt angreppssätt

Vår studie utgår från det induktiva angreppssättet som innebär att vi skapar förståelse för ämnet samt genererar ny kunskap exempelvis kring landskapsarkitekters förhållningssätt till historiska platser och anläggningar till följd av datainsamling, analys och observationer av det empiriska slaget (Johansson Lindfors, 1993, sid. 58).

Insamlingsmetoder - semistrukturerade intervjuer och en litteraturstudie

Vi har valt att använda inspelade semistrukturerade intervjuer för att samla in data. Under intervjuerna fick informanterna öppet berätta själva kring ämnesområdet. Det innebar också att undersökningens empiriska forskningsansats är mest samstämmig med den fenomenografiska (Kvale & Brinkmann, 2014, sid. 44). Med fenomenografi menas hur ett undersökt fenomen ses och uppfattas av människors egna perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2014, sid. 44).

Semistrukturerade intervjuer (se upplägg i Bilaga 2) innebär kortfattat att intervjun till stor del består av teman med vissa frågor och gör att informanten mer fritt får forma sina svar. Under undersökningen arbetade vi mycket med frågorna och teman till den semistrukturerade intervjuerna. De teman och frågor som informanterna ger svar på och diskuterar återfinns i Bilaga 2.

I denna studie har de semistrukturerade intervjuerna använts för att besvara två av undersökningens fyra frågeställningar; Hur förhåller sig landskapsarkitekten till historiska platser och anläggningar i sitt arbete idag? och Hur tillämpar landskapsarkitekten Florens-deklarationen i sitt arbete med historiska platser och anläggningar?

I undersökningen har vi valt att intervjua fyra examinerade, arbetande landskapsarkitekter i Sverige. De kan då ses som en mindre representation av verkligheten (Patel & Davidsson, 2014, sid. 140). Vi har valt att göra ett bekvämlighetsurval vilket innebär att studien primärt använder de informanter som gjort sig tillgängliga (Patel & Davidsson, 2014, sid. 141), men med ett visst tänk kring antal, typ av arbetsplats, geografiskt område och kön. Flera olika landskapsarkitekter runt om i Skåne tillfrågades, dels på kommuner, dels på privata landskapsarkitektkontor, och de två första männen och de två första kvinnorna som tackade ja till inbjudan att delta i undersökningen valdes som informanter för studien.

Vi har valt att låta undersökningens informanter vara anonyma, då vi ville lägga större fokus på deras åsikter, erfarenhet och förhållningssätt, än vem de är som personer. Då informanterna är anonyma, anges enbart deras kön, yrkesroll och befattning, arbetsuppgifter samt vilken typ av arbetsplats de arbetar på. Beskrivningen av informanternas information är tagna från deras respektive intervjuer. I texten refereras till informanterna som I1, I2, I3 och I4.

I1 är man, har landskapsarkitektexamen och är stadsträdgårdsmästare på en kommun i Skåne. Hans arbetsuppgifter innefattar allt från drivande av gestaltungs- och utvecklingsfrågor till investeringar och juryarbeten.

I2 är kvinna, har en yrkesexamen i landskapsarkitektur och driver idag eget företag, där hon arbetar som trädgårdsantikvarie och trädgårdshistoriker. Hennes arbetsuppgifter består av uppdrag från både privata och offentliga arbetsgivare, där hon mest arbetar med restaurering och vårdplaner för historiska anläggningar och platser. I2 föreläser även kring ämnesområdet.

I3 är man, har landskapsarkitektexamen och är grundare samt delägare i en landskapsarkitektfirma i Skåne. Hans arbetsuppgifter innebär ansvar för de projekt han är delaktig i, stadsmiljöprojekt och blågrön stadsplanering samt en del undervisning vid SLU.

I4 är kvinna, har landskapsarkitektexamen och arbetar på en kommun i Skåne som projektledare. Hennes arbetsuppgifter omfattar hela processen från detaljplaner och gestaltungsprogram till detaljprojektering och genomförande.

För att svara på undersökningens två resterande frågeställningar; När platsens och/eller anläggningens historia är dokumenterad, fungerar den som förebild och/eller inspiration i arbetet eller förhåller sig landskapsarkitekten mer fritt till historien? Hur beskriver landskapsarkitekten sitt arbete med bevarande, rekonstruktion och/eller restaurering av historiska platser och anläggningar? har en litteraturstudie gjorts. Insamlingen har gjorts i bland annat vetenskapligt granskade artiklar, akademiska böcker, vetenskapliga tidskrifter och hemsidor. Vi har använt flera olika databaser och söktjänster som Google Scholars, SLUs biblioteks hemsida PRIMO, Libris samt JSTOR vilket ger undersökningen en bredare informations- och teoriram samt större trovärdighet (Johanson Lindfors, 1993, sid. 165).

Exempel på sökord som har använts är landskapsarkitekt, historical landscape architecture, restaurering, Florens-deklarationen, ideals of landscape, historical ideals, historical landscape Practice, historical landscape och historiska trädgårdar.

Analysmetoder – kodning och tematisk analys

Efter att de fyra utförda intervjuerna genomförts och spelats in så transkriberades de. Därefter valde vi att koda innehållet av intervjuerna för att lättare kunna urskilja de teman som informanterna diskuterade (Bryman, 2018, sid. 706). De teman vi hade när vi utförde intervjuerna kom under analysen att bli till nya teman; Inspirationskällor och föregångare, Historia i varje anläggning, Oenighet om konsekvensen av bristen på källmaterial och Användningen av Florens-deklarationen. Kodningen består av teman och strukturering av intervjuernas innehåll (Bryman, 2018, sid. 688). De citat och teman som var mest intressant för undersökningen togs fram och vi kodade det transkriberade materialet (Bryman, 2018, 707). Därefter namngav vi de identifierade teman och började undersöka huruvida det fanns samband eller

kopplingar mellan litteraturen vi hade läst och de transkriberade intervjuerna (Bryman, 2018, sid. 707).

Litteraturstudien utfördes parallellt med intervjuerna och analyserades i takt med läsningen. Även litteraturstudien analyserades med hjälp av en tematisk analys då vi samlade och strukturerade data kring olika ämnen under olika teman (Bryman, 2018, sid. 707). Teman som identifierades under litteraturstudien var; restaurering, rekonstruering, konservering, restaureringsprinciper, skötsel och föränderligt kulturarv.

Etiska överväganden i arbetet

I undersökningen har de fyra generella etikreglerna; informationskravet, samtyckeskra- vet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet varit viktiga utgångspunkter (Patel & Davidsson, 2014, sid. 84). Studiens informanter informerades bland annat om undersökningens syfte i de inledande delarna av intervjun, vilket uppfyller in- formationskravet. Informanterna som deltar i undersökningens intervjuer blev till- frågade om samtycke både i intervjuns inledande del samt genom en samtyckes- blankett, som de skrev under innan intervjuerna startade (se bilaga 1). Därmed är samtyckeskra- vet uppfyllt.

Undersökningens informanter behandlas som anonyma, vilket de informerades om i intervjuns inledande del samt i samtyckesblanketten. Fortsättningsvis lämnas de påskrivna samtyckesblanketterna in till SLU, så fort som möjligt efter intervju- erna är gjorda. Detta för att faktiskt ge informanterna den konfidentialitet de har blivit utlovade och konfidentialitetskravet kan därmed anses vara uppfyllt.

Studiens informanter tar del av hur deras information och svar får nyttjas både vid deras intervjuer samt i samtyckesblanketterna och således uppfyller studien även nyttjandekravet.

2. Resultat av litteraturstudien - Perspektiv på historia i praktiken

2.1 Olika perspektiv på restaurering och rekonstruktion av historiska trädgårdar, parker och landskap

Det finns lite olika synsätt kring hur historiska platser och anläggningar ska, eller inte ska restaureras och/eller rekonstrueras.

I *Historiska parker och trädgårdar – ett arv att vårda och sköta* av Riksantikvarieämbetet förklaras orden restaurering och rekonstruktion (1994, sid. 86). Restaurering innebär att återställa en äldre plats eller anläggnings utseende med hjälp av de rester som finns kvar. Rekonstruktion beskrivs som ett återskapande av en plats eller anläggning, det vill säga återskapandet av det som redan finns (Riksantikvarieämbetet, 1994, sid. 86).

Randi Mossige-Norheim (1992a, 1992b, 1992c) intervjuar olika landskapsarkitekter i tre av sina artiklar om hur de ser på restaurering av historiska platser och trädgårdar. De som intervjuas är Walter Bauer i *Gör det med smak*, Sven-Ingvar Andersson i *Restaurering som konst* och Klaus Stritzke i *Parkens hemligheter*.

Tre viktiga restaureringsprinciper enligt Sven-Ingvar Andersson

Sven-Ingvar Andersson var en landskapsarkitekt och arbetade med olika restaureringsprojekt under sin karriär. Han var även professor på Konstakademien i Köpenhamn (Helsingborgs stadslexikon, u.å). Andersson (1990, sid. 4) förklarar att arbetet med äldre trädgårdar kräver bland annat ett samarbete mellan yrkeskårer för att kunna förstå platsen. Samarbetet mellan yrkeskårer fungerar bäst om de har en förståelse för varandra och enligt Andersson egna ord ”pratar samma språk”.

När vi arbetar med en äldre trädgård behöver vi fråga vad den har på hjärtat, vilket utgör en bra grund för att sedan välja en restaureringsprincip menar Sven-Ingvar Andersson i intervjun med Randi Mossige-Norheim (1992b, sid. 24). I artikeln ”Den autentiska illusionen” *Gamla trädgården - restaureringsprinciper* beskrivs hur Andersson (1990, sid. 4) har hittat tre olika metoder eller angreppssätt för

att arbeta med historiska trädgårdar; rekonstruktion, renovering och förnyelse. I artikeln Restaurering som konst förklarar Andersson att begreppen ska vara till hjälp för att skapa en medvetenhet om vad vi kan arbeta med när det kommer till äldre trädgårdar (Mossige-Norheim, 1992b, sid. 24). Det är inget som ska följas slaviskt utan det är ofta så att en kombination av modellerna är vanligast, för allt är självklart mer komplext och invecklat i verkligheten men det skapar en uppfattning (Mossige-Norheim, 1992b, sid. 24).

Rekonstruktion är att bygga upp något på nytt igen enligt Andersson (1990, sid. 4). Det viktiga att tänka på enligt Andersson är att vi behöver titta på det rätta underlaget för att kunna utföra en ordentlig rekonstruktion. Det förutsätter att alla ritningar finns kvar och att det är samma material som har använts på platsen sedan innan. Andra viktiga faktorer som lyfts är att använda samma anläggningstekniker, så att det kan utföras på rätt sätt. Ytterligare punkter som nämns är att funktionen ska vara den samma och det är viktigt att inget har tillkommit i efterhand som kan skapa problem under själva rekonstruktionen. Avsikten med trädgårdens formspråk och utveckling ska ha funnits sedan den skapades för att kunna ge rätt förutsättning till en rekonstruktion. Några av de exempel på rekonstruerade projekt som Andersson (1990, sid. 4) tar upp är Herrenhaus vid Hannover, Champs sur Marne i Frankrike och Drottningholm i Stockholm.

En renovering kan, enligt Andersson (1990, sid. 7), vara svårt att göra eftersom det finns mycket att ha i åtanke när du ska renovera en anläggning eller trädgård. Till skillnad från en rekonstruktion, som grundar sig i att bygga upp platsen på nytt igen kräver renovering att du ser till hur platsen eller anläggningen har förändrats och att platsen består av ett levande material som kommer att förändras med årens gång. En renovering kräver att vi känner till platsens värde idag och det kommer behöva fattas beslut om exempelvis en viss del av anläggningen ska få lov att vara kvar som den ser ut idag eller om det ska göras historiskt korrekt. England har i en större grad enbart gjort renoveringar och Andersson (1990, sid. 6) menar att England har influerat Florens-deklarationen på så vis att det ska visas respekt för det nuvarande tillståndet och det ska visas stor hänsyn till det som kan ha tillkommit efter att anläggningen skapades. En renovering blir ofta ett mer konstnärligt projekt, eftersom det krävs mer delbeslut under processens gång där även platsen själva tas i beaktning (Andersson, 1990, sid. 7).

Fri förnyelse förklarar Andersson (1990, sid. 7) görs när det inte går att rekonstruera en trädgård eller anläggning, då förfallet på platsen gjort att det inte längre finns en tydlig grund att bygga på. Andersson fortsätter beskriva att även om detta är fallet är platsen inte förlorad. Det går fortfarande att bygga upp efter de förutsättningar som finns på platsen idag och med den kunskap som finns historiskt om platsen. Processen med fri förnyelse i en restaurering har fokus på den konstnärliga kvalitén samt den upplevelserikedom som finns på platsen (Andersson, 1990, sid. 8).

Andersson (1990, sid. 10) poängterar att trädgården kan liknas vid en teater på det sätt att växtmaterialen kan vara en del av teatern. Men även att budskapen i trädgården kan vara olika, där trädgården vill spegla rikedom, politik eller någon form av underhållning för betraktaren.

”Teatern och trädgården har en sak gemensamt: de är en flykt från verkligheten och samtidigt ett koncentrat av den. Båda bygger på en illusion, men illusionen måste vara autentisk: vi skall kunna tro på den även om vi vet att vi blir lurade.” (Andersson, 1990, sid. 4)

Innan det går att göra någon form av restaurering och innan vi väljer restaureringsprincip behöver vi utgå från att trädgården är en plats som ska vara värd att ha kvar och att förstå budskapet (Andersson, 1990, sid. 10). Sven-Ingvar Andersson förklarar att om det skulle finnas fler epoker att ta vara på i en anläggning, är det bäst att välja en viss epok. Om inte annat kommer processen att tvinga oss att ta ett beslut kring det (Mossige-Norheim, 1992b, sid. 26). Vidare berättar Andersson, att när vi har en förståelse för detta kan vi börja en restaurering, men att det även är viktigt att vara logisk, systematisk och rationell. Han menar att det finns teatraliska drag i varje trädgård med en illusion, men att den måste kännas autentisk (Andersson, 1990, sid. 10).

Gör det med smak enligt Walter Bauer

Walter Bauer var trädgårdsarkitekt, men började sin utbildning som trädgårdsmästare (Statens fastighetsverk, u.å). Bauer har arbetat med flertalet historiska anläggningar, exempelvis Drottningholms slott, Gunnebo slott och Lövstabruk (Statens fastighetsverk, u.å). I artikeln Gör det med smak får Bauer frågan av Mossige-Norheim (1992a, sid. 18) om autenticitet och han beskriver att i en historisk anläggning är inget autentiskt, eftersom allt är under ständig förändring. Det går inte att göra precis som platsen såg ut ursprungligen, eftersom den är under ständig förändring. Vidare i artikeln förklarar Bauer att han inte tycker om att använda ordet restaurering om hans verk, han tycker mer om ordet renovering. Om han skulle använda ordet renovering och rekonstruktion skulle han förklara det på följande sätt; restaurering betyder iståndsätta eller återiståndsätta medan rekonstruktion betyder återställa i ursprungsform. Vidare diskuterar Mossige-Norheim (1992a, sid. 18) att det kan vara svårt att rekonstruera en

Figur 3. En bild på Lövstabruk där vi svagt kan skåda parterr med röd berberis och tegelgångar som Walter Bauer har designat. (Foto: Nemracc, 2008, Manor herrgård Lövstabruk Sweden, licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.en> [2023-02-21])

hel anläggning och att det kan vara mer rimligt att lägga fokus på vissa delar av anläggningen för att fånga platsens själ. Bauer förklarar att det är betydelsefullt att se till fler olika typer av dokumentation till en historisk anläggning för att få en bättre bild av platsen och inte bara se till ritningar som finns utan även jämföra olika ritningar om det skulle finnas fler stycken att titta på (Mossige-Norheim, 1992a, sid. 21). I boken Bauer har skrivit beskriver han att vi ska försöka undvika att göra det som är onödigt och att det som vi gör i anläggningar alltid ska göras med smak (Mossige-Norheim, 1992a, sid. 22).

Restaurera med omtanke enligt Klaus Stritzke

Klaus Stritzke är utbildad landskapsarkitekt och har varit mycket insatt i restaurering av historiska anläggningar, bland annat i Tyskland och sett restaureringar på nära håll (Mossige-Norheim, 1992c). I artikeln Parkens hemligheter beskriver Stritzke att för att kunna restaurera en historisk park behöver vi veta hur den såg ut tidigare utan minsta osäkerhet (1992c, sid. 29). Han fortsätter att beskriva att en historisk anläggning ständigt är under förändring och att det är viktigt att undersöka platsen ordentligt innan någon form av restaureringsingrepp görs, för att inte begå några felsteg. Det Stritzke poängterar att om vi inte vet tillräckligt mycket är det bättre att underhålla och sköta platsen för att minska förfallet och rädda det som behöver räddas. Stritzke beskriver ett begrepp som tillkommit när vi pratar om restaurering och det är de-restaurering, när vi har påbörjat restaurering men inser att det blivit fel och behöver ta bort och göra om det som byggts (Mossige-Norheim, 1992c, sid. 29). Stritzke har även myntat sitt eget begrepp, sönder-restaurering som innebär att det inte går att se spår, efter restaureringen, från hur det såg ut från början (Mossige-Norheim 1992c, sid. 29).

Stritzke förklarar att om vi vårdar våra parker på rätt sätt så kommer de inte att förändras i någon större mån, utan det som kommer att ske är att trädstammarna kommer att tjockna med åren. (Mossige-Norheim, 1992c, sid. 31). Att trädgårdens växter kommer att dö och behöva bytas ut efter hand är något som arkitekten har i åtanke, det vill säga om vi sköter parken kommer livet i den finnas kvar men slutar vi sköta den kommer stammen och formerna av parken att sakta förfalla (Mossige-Norheim, 1992c, sid. 31).

Att bevara vårt föränderliga kulturarv enligt Maria Flinck

Maria Flinck (2013) arbetar med att bevara gamla trädgårdar av olika slag som trädgårdsantikvarie. Hon är utbildad etnolog och har även en kandidat i konstvetenskap. Under hennes tid som yrkesverksam har hon även forskat om historiska trädgårdar (Flinck, 2013). I boken *Historiska Trädgårdar, att bevara ett föränderligt kulturarv* förklarar Flinck (2013) olika begrepp som är viktiga att känna till när vi arbetar med historiska anläggningar och trädgårdar. Restaurering är att återställa en

trädgård som är förfallen, men det kommer alltid finnas något typ av spår kvar på platsen. Rekonstruktion förklaras som ett återskapande av en försvunnen eller förändrad anläggning. Detta går att göra genom att titta på historiska källmaterial, även arkeologi kan vara till hjälp (Flinck, 2013, sid. 22–23).

I kapitel 3 diskuterar Flinck (2013, sid. 57–70) hur avgörande det kan vara för en plats att ha en bra skötselplan, att helt enkelt att ha ett bra vårdprogram för anläggningen. Kunskapen om platsen ska föras vidare till den som sköter platsen samt en bra skötselplan för hur platsen ska tas vara på (Flinck, 2013, sid. 57–70). Vidare beskriver Flinck (2013, sid. 172–173) att vi inte kommer kunna bevara allt i alla trädgårdar utan det är viktigt att vi kan se spåren av platsens historia för att kunna ta ett beslut om vad som är värt att ta vara på. Det är även viktigt att ha i åtanke att olika delar av en anläggning kan vara från olika tidsperioder, det blir där extra viktigt att känna till historien bakom anläggningen (Flinck, 2013, sid. 172–173). Ofta är det av stor vikt att se den större bilden av platsen, såsom former, storlek och funktion än att enbart fokusera på detaljerna för att platsen ska bevara sin känsla (Flinck, 2013, sid. 173).

För att bevara det som restaurerats eller renoverats behöver en skötseltradition upprätthållas och om det är en äldre trädgård är chansen att en sådan finns bevarad låg, vilket kräver kunskap för att eventuellt skapa en ny tradition (Flinck, 2013, sid. 173). Flinck (2013, sid. 173) beskriver hur trädgården har en relation till byggnaderna som ligger tätt inpå vilket skapar en relation mellan dem, det blir därför betydelsefullt att se till helheten och relationen de har till varandra.

I processen att komma fram till vad som behöver bevaras är det väsentligt att se till olika kvalitéer som platsen besitter. Flinck har skapat olika modeller som vi kan använda oss av, men de besitter alla olika för- och nackdelar; Kulturhistorisk värdering av trädgårdar, Trädgårdens ekonomiska värde, Trädgårdens karaktär, Trädgårdens berättelse och Trädgårdens betydelser (Flinck, 2013, sid. 151–167). Vi tittar närmare på modellen Kulturhistoriska värderingar av trädgårdar, vilken har sin grund i Riksantikvarieämbetets system för hur vi värderar kulturhistorisk bebyggelse. Värdering av platsen görs i två steg; det första steget identifierar grundmotiven för att sedan dela upp olika värden i dokumentationen och upplevelsevärden. Steg två är att göra en bedömning av anläggningens kvalitéer och hur den är i förhållande till andra anläggningar som påminner om den (Flinck, 2013, sid. 151–167). Flinck skriver att hon försöker skildra varje trädgårds enskilda karaktär och historia. Många gånger blir detta en sammanfogning av olika tidsepoker, olika idéer, traditioner på platsen samt att få in trädgårdens sammanhang till omgivningen, exempelvis till byggnader. Hon poängterar också att trädgården ska få lov att berätta sin egen historia (Flinck, 2013, sid. 151–167).

Gemensamma åsikter

När det ska göras någon form av restaureringen, oavsett vilken restaureringsprincip som används, är det av vikt att känna till historien bakom platsen och de förutsättningar som finns på platsen idag (Andersson, 1990, sid. 10; Mossige-Norheim, 1992a, sid. 21; Mossige-Norheim, 1992c, sid. 29). Både Andersson och Flinck menar att när det förekommer fler olika tidsepoker på en och samma plats bör vi alltid se till helheten. Något som är gemensamt för litteraturen är behovet av att förstå platsen, lära känna den ordentlig och vända sig till dokumentation för att kunna göra någon form av restaurering eller rekonstruktion.

Maria Flinck (2013) berättar om betydelsen av skötsel och vikten av att ha en vårdplan för platsen eller anläggningen. Detta är även något som Sven-Ingvar Andersson tar upp när han beskriver att det inte alltid är riskfritt att gå över till skötseln när allt är färdigt, då det ibland kan saknas ekonomiska förutsättningar som hade behövts för att kunna sköta platsen på rätt sätt (Mossige-Norheim, 1992b, sid. 26). Stritzke nämner även det föränderliga växtmaterialet som vi arbetar med och behöver anpassa vårt arbete till (Mossige-Norheim, 1992c, sid. 31). Samtliga tar upp hur viktig skötsel är och att vi behöver vårda våra historiska platser och anläggningar.

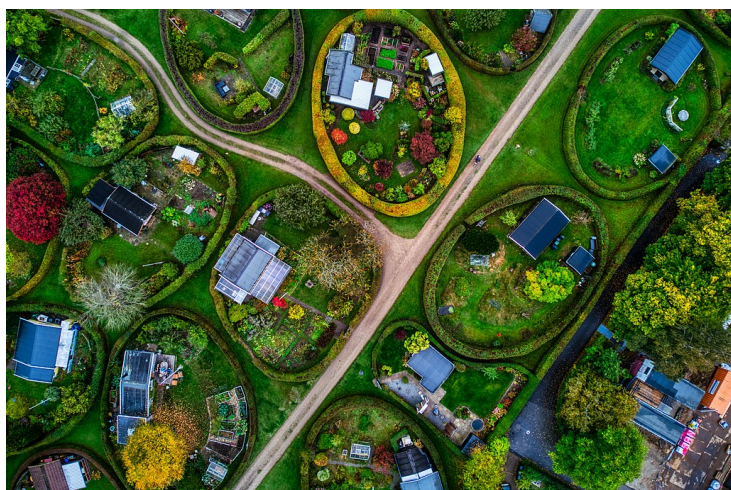
3. Resultat – svar på frågor & teman

3.1 Teman i intervjuer

De teman som användes under intervjuerna är inte de samma som användes vid den tematiska analysen av de semistrukturerade intervjuerna då nya teman framkom. De teman som identifierades i den tematiska analysen av de transkriberade intervjuerna var; Inspirationskällor och föregångare, Historia i varje anläggning, Oenighet om konsekvensen av bristen på källmaterial och Användningen av Florens-deklarationen.

3.2 Inspirationskällor och föregångare

Undersökningens informanter tar inspiration både från moderna och mer historiska platser, anläggningar och föregångare. Namn som återkom i intervjuerna och som inspirerade flera av informanterna var Walter Bauer, Sven-Ingvar Andersson, Kjell Lundquist och Per Friberg. Men det fanns även platser och föregångare som några av informanterna nämnde och som inte återkom i de andra intervjuerna. Bland annat ansåg I1 att den danske landskapsarkitekten C.Th. Sørensens verk (Figur 4) är stora och inspirerande samt stadsparken Madrid Rio i Madrid. Medan I2 tagit mycket inspiration från trädgårdsarkitekten Ulla Molin och landskapsarkitekten Ulla Bodorff samt utgår till stor del från Maria Flinck och Florens-deklarationen. I3 inspireras mycket av de franska anläggningarna Château de Vaux-le Vicomte (Figur

Figur 4. Trädgårdstaden designad av Sørensen. (Foto: Hagai, 2022, De Ovale Haver (De Runde Haver), Nærum, Denmark, licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en> [2023-02-23])

Figur 5. En barockanläggning i Frankrike. (Foto: Grandmont, 2013, Château de Vaux-le-Vicomte - Jardins (5), licens: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.en> [2023-02-23])

5) och Versailles samt den franske trädgårdsarkitekten André Le Nôtre. En inspirationskälla hos I4 är landskapsarkitekten Ulf Nordfjell som deltagit i Chelsea Flower show.

Intressant att poängtera är att flera av de nämnda inspiratörerna hos informanterna är personer som dök upp tidigt i vår undersökningsprocess och som studerades både i litteraturundersökning, inför bakgrunden samt under teoriavsnittet innan intervjuerna utfördes.

3.3 Historia i varje anläggning

”Alla platser har väl en historia” säger I3 i sin intervju (2023-02-10).

Alla informanter poängterar att det är nödvändigt att se till olika platsers historia men att det alltid kommer behövas göra avvägningar för att platsen ska fungera i nutid. I1 menar att man som landskapsarkitekt behöver ha ett öppet sinne för de förutsättningar som finns på en plats samtidigt som man behöver ta reda på vilka lösningar som fungerar bäst för framtiden.

Då alla platser och anläggningar har någon form av historia menar alla informanter att det måste göras källstudier, arkivsökningar och analyser kring vad platsen har för historia och förutsättningar samt vad som kan göras på just den specifika platsen. I1 och I2 poängterar även att det finns riktlinjer, bestämmelser och lagar när det gäller vissa historiska anläggningar som exempelvis byggnadsminnesmärken. I4 förklarade att hon anser att även om man som landskapsarkitekt vid arbete med en historisk plats eller anläggning vill få berättelsen att leva vidare, så finns det ofta finns ”utrymme för tolkningar eftersom man inte har facit på något vis” (2023-02-21).

Fortsättningsvis menar I3 att det är av vikt att värna och vårda det historiska i olika platser och anläggningar, då det fungerar som en berättelse för alla som besöker eller vistas där. Dock menar flera av informanterna att historien kan leva kvar i form av bland annat växtval, materialval eller design. Detta samtidigt som det går att byta ut och modernisera historiska platser och anläggningar med exempelvis nya växtval och färger i en historisk anläggning.

Historiska anläggningar kan ha flera olika delar som härstammar från olika tidsepoker samtidigt som de kan ha gjorts om under en annan tidsanda. Vi ställde informanterna följande fråga; Vad är viktigt att tänka på när vi arbetar med en plats eller anläggning som består av flera olika historiska lager? ”Jag tycker att man ska vara sann mot anläggningen och att det är upplevelsen av anläggningen som är det viktiga och då blir det spretigt om man ska behålla allt.” (2023-02-09) säger I1 i sin intervju. Det är något I4 också nämner och förklarar att ibland går det inte att återskapa anläggningen i dess ursprungliga skick. Att återskapa helt menar I4 inte alltid

är praktiskt eller funktionellt, vilket är två perspektiv som landskapsarkitekten bör ta i beaktning vid arbete med en historisk anläggning eller plats.

3.4 Oenighet om konsekvensen av bristen på källmaterial

Det uppstår även situationer då landskapsarkitekter stöter på en historisk anläggning där det saknas ritningar, växtlistor, bilder och annat historiskt material som kan behövas vid exempelvis restaurering, konservering och omgestaltning av en befintlig historisk anläggning. Samtliga informanter menar att den typ av situation sällan uppstår då det alltid finns någon form av dokument eller dokumentation. Däremot säger I2 att det ibland kan saknas historiskt material när det kommer till privata anläggningar och menar att man då behöver lägga mer tyngd på vad man kan se just nu på platsen. Därefter fortsätter I2 med att koppla det som syns på platsen till material från andra anläggningar av samma slag och ålder samt växtlistor från samma tid. Det är något som I1, I3 och I4 också förhåller sig till på liknande vis när det kommer till historiska anläggningar där det saknas material.

3.5 Användning av Florens-deklarationen

Florens-deklarationen finns till för att skydda historiska platser och anläggningar och vi var därför intresserade av om detta är något som används idag av landskapsarkitekter samt hur de ser på det.

Vi frågade därför hur informanterna ser på Florens-deklarationen och eventuellt om det är något de använder i sitt arbete. I1 förklarade att det inte var något han använde i sitt arbete, vilket både I3 och I4 också berättade. I3 poängterade att deklarationen troligen är något som de förhåller sig till utan att veta exakt vad den innefattar eftersom mycket följer med under arbetsprocessen. I2 arbetar mer med Florens-deklarationen och beskriver att det är något som hon faller tillbaka på i sitt arbete. I2 säger ”Det är ju grunden kan man säga” (2023-02-13) om Florens-deklarationen och säger även att hon föreläser om hur vi ska ta hand om historiska trädgårdar på SLU och Florens-deklarationen blir som en grund för själva föreläsningen.

Vi kan se en skillnad i hur I1, I3 och I4 arbetar jämfört med I2. I1, I3 och I4 har mer övergripande arbetsroller medan I2 arbetar enbart med historiska platser och anläggningar, vilket förklarar hennes kunskap och medvetenhet om Florens-deklarationen.

4. Sammanställning

4.1 Förhållningssätt och arbetssätt

”Där handlar det ju om att titta i arkivet” (I2, 2023-02-13).

Första steget vid arbete med en historisk anläggning är att inventera dokument, men även vad som finns på platsen förklarar Sven-Ingvar Andersson, om hur han börjar sin arbetsprocess (Mossige-Norheim, 1992b, sid. 26). Samtliga informanter berättar att det är bra att börja med att försöka förstå sig på platsen och hur den ser ut idag. Vi behöver göra en tillbakablick på platsen, exempel på frågor som är bra att försöka hitta svaren på; ”Vad finns det för beskrivning av anläggningen? Vad har den haft för olika typer av utseende?” (I1, 2023-02-09). I3 beskriver hur vi behöver förstå det dokument vi har framför oss och detta kan vi göra med hjälp av analyser. I4 förklarar att de brukar börja med att ta fram en utvecklingsplan för platsen som de ska arbeta med. Hon fortsätter att berätta att arbetet blir som en arkivsökning men att det även kommer behövas olika kompetenser genom processen för att kunna lyckas få ett hållbart projekt. Detta är något som de andra informanterna också tar upp vikten av att se igenom dokument och arkiv för att verkligen skapa en förståelse för platsen i sin helhet, hur den såg ut förr och hur den ser ut nu. ”När vi arbetar med en äldre trädgård behöver vi fråga vad den har på hjärtat, vilket utgör en bra grund för att sedan välja en restaureringsprincip” säger Sven-Ingvar Andersson i intervjun med Randi Mossige-Norheim (1992b, sid. 24).

Sven-Ingvar Andersson beskriver olika egenskaper som behövs för att bli en bra trädgårdsrestauratör och menar att man behöver ha en fördjupad kunskap och erfarenhet, samt att det bör finnas engagemang och lyhördhet (Mossige-Norheim, 1992b, sid. 27). Det går även att se spår av detta i informanternas intervjuer, där kunskap om platsen lyser igenom som en viktig aspekt för att kunna arbeta på ett bra sätt. Precis som Stritzke pratar informanterna om att det är viktigt att veta hur platsen såg ut innan vi kan börja processen att restaurera eller rekonstruera (Mossige-Norheim, 1992c, sid. 29). Friberg (1983, sid. 2) skriver även att vår historia hjälper oss att förstå vår samtid. Sammanfattningsvis menar vi att genom att ha de bästa förutsättningarna och verkligen förstå oss på platsen och vår historia, kan vi

Figur 6: En bild på ett arkiv som exempel. (Foto: Ellgaard, Holger, 2017, Åkers, arkiv, 2017c, Licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en> [2023-03-01])

skapa oss en bra bild av den för att kunna ta oss an och arbeta med en historisk plats eller anläggning.

Om ritningar saknas

I artikeln Gör det med smak intervjuar Randi Mossige-Norheim (1992a, sid. 19) Walter Bauer och ställer frågan kring hur han förhåller sig om det saknas ritningar till en historisk anläggning. Bauer poängterar att om det saknas ritningar blir det väsentligt att lita på de erfarenheter som vi har sedan innan samt sina egna sinnen (Mossige-Norheim, 1992a, sid. 19). Sven-Ingvar Andersson nämner att konsthistoriker har fastnat så mycket i att enbart titta på dokument när det kommer till rekonstruktion av en plats och skulle det saknas kan det bli problem (Mossige-Norheim, 1992b, sid. 24). Han fortsätter förklara att om det saknas dokument behövs det en mer konstnärlig insats för att kunna rekonstruera platsen (Mossige-Norheim, 1992b, sid. 24).

Vi tog inspiration från denna fråga som Randi Mossige-Norheim ställde och valde att göra det samma även till de som vi intervjuade. Samtliga informanter menar att det sällan inte finns någon typ av ritning alls att utgå från när de arbetar med historiska platser. Det är inte alltid att handlingen är en ritning, men ofta finns det nedtecknat på något sätt och många svar går att få från platsen. I1 nämner även vykort som en underskattad källa för historia. Om det finns en brist på nedtecknat material blir det en mer antikvarisk undersökning för att hitta svaren.

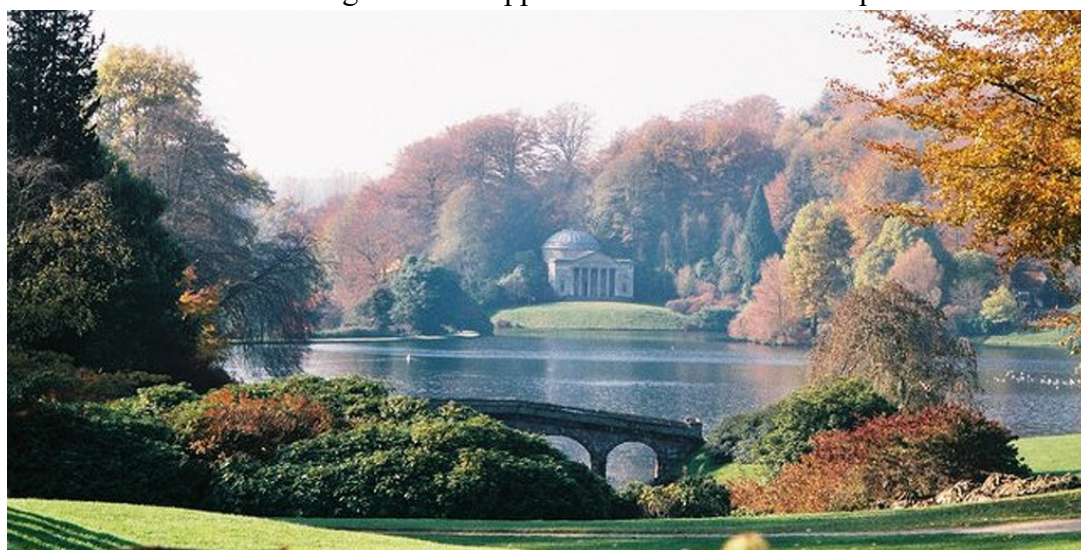
I2 berättar att om det eventuellt skulle vara en liten privat trädgård som saknar ritningar går det att vända sig till släkt eller liknade för att hitta fler svar. Om det är så att det inte finns några att fråga eller ritningar, kan vi titta på platsen i stället. Hur ser den ut idag? Vad kan vi se för spår? Vi kan även jämföra platsen med liknande anläggningar från samma tidsepok. I3 är även inne på samma spår där han menar att vi kan fråga oss själva varför vi tror att det ser ut på ett visst sätt på platsen. Vi kan läsa av platsen mycket utifrån det som finns och verkligen läsa av landskapet på platsen. Det är även en möjlighet att vända sig till samhället, vi kommunicerar med de som använder platsen idag och de som vuxit upp med platsen (I3, 2023).

I4 förklarar hur hon har gått till väga när det saknas växtlistor och att hon har fått titta igenom gamla verk som har funnits under den tiden och ta inspiration från det. Det är även viktigt att anpassa de äldre växtlistorna till moderna behov, eftersom vissa av växterna kanske inte finns till hela namnet, utan vi får utgå från arten. Saknas det information på något sätt, ritningar med mera får vi göra stora arkivsök men även titta på gamla fotografier för att skapa oss en bild av platsen. Ofta finns det någon form av ritning som kan hjälpa oss att bättre förstå platsen. Finns det mer resurser kan vi även göra en trädgårdsantikvarisk förundersökning.

Olika intressen

När man arbetar med en plats eller anläggning finns det flera olika intressen som ska samsas om samma yta och ibland kan det vara svårt att avgöra vad som ska prioriteras. I arbetet med en historisk plats eller anläggning ligger mycket fokus på just historia, men vi kommer även behöva prioritera andra faktorer som exempelvis tillgänglighet. En viktig punkt som lyfts i artikeln *Forty Years in Cultural Landscaping Practice* är hur vi ska balansera historiska anläggningar med ny design (Pressley, 2016, sid. 185–186). Pressley lyfter upp hållbarhet och tillgänglighet som i vissa fall kan bidra till konflikt, exempel på detta är Rom och den mängden kullersten som finns i de gamla delarna av staden och som inte är optimalt för någon som sitter i rullstol, men det är ändå viktigt att förändring måste ske (Pressley, 2016, sid. 185–186). Även I4 tar upp tillgänglighet och skötselaspekten i sin intervju. Bara för att en plats är byggd på ett visst sätt betyder det inte att det fungerar rent skötselmässigt, utan det kan hända att vi behöver anpassa platsen för att få en bättre arbetsmiljö eller göra det bättre för besökaren (I4, 2023). Ett exempel som I4 ger på detta är stållkanterna som finns längs gräsmattorna i Göteborgs trädgårdsförening. Det är inget som är historisk korrekt men som underlättar skötseln. Precis som Gianetto (213, sid. 103-104) är det inte alltid lämpligt att enbart se till de historiska faktorerna utan vi behöver också se till platsen förändring vi kan inte enbart göra en generalisering.

När det kommer till historiska platser och anläggningar finns det flera olika aspekter som behöver tas i åtanke och I1 menar att det är viktigt att även se till de behov som finns idag för att en plats ska fungera. Förändring är oundvikligt och hur trogna vi än må vara historien så kommer nutiden alltid påverka oss i våra beslut (Pressley, 2016, sid. 186). En intressekonflikt som kan uppstå är även mellan biologisk mångfald och historia, men ibland kan även de gå hand i hand. Alla informanter diskuterar någon form av konflikt. I1 menar att vi i Sverige har ett stort fokus just nu på hållbarhetsfrågor, vilket speglar hur vi arbetar med platser och ibland kan det göra att vi tappar helheten. Som landskapsarkitekt är det

Figur 8. En engelsk landskapsarkitektur, skapar en bild av att växtmaterialet bidrar till uttrycket och får lov att förändras och växa med platsen. (Foto: Downer, 2020, English landscape garden at Stourhead, England, licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en> [2023-03-01])

vår uppgift att avväga och vi ska kunna lite om allt för att ta svåra beslut när det sker en intressekonflikt säger I3. I vårt yrke är det betydande att förstå och höra alla sidor, men också ta ett beslut som är mest gynnsamt för platsen idag. Vi kan inte se till alla intressen, utan vi behöver göra en avvägning.

4.2 Restaurering, rekonstruktion och bevarande

När vi arbetar med restaurering, rekonstruktion eller bevaring av en anläggning behöver vi även se till de olika förutsättningarna och argumenten som lyfts under 4.1. Dokumentation blir desto mer viktig när vi jobbar med en restaurering.

Epoker

I en historisk plats eller anläggning kommer det allt som oftast finnas delar i anläggningen som är skapade under olika tidsepoker, det kan vara någon form av utbyggnad på befintlig plats eller en ombyggnation. När vi ska rekonstruera och/eller restaurera och hur ska vi förhålla oss till detta? Det är viktigt att se till platsen i sin helhet för att fånga upp det som är viktigast, vi ska försöka hitta platsen själva menar Bauer, Flinck och Andersson (1992a, sid. 18; 2013, sid. 151–167; 1990, sid. 7). Samtliga informanter säger att det ofta är en avvägning från projekt till projekt. I1 håller med Bauer, Flinck och Andersson med att vi behöver välja en tidsepok och förklarar att vi bör välja den epok där platsen hade sin storhet eftersom det underlättar arbetsprocessen. I2 menar dock att hon oftast brukar lyfta fram flera olika tidsepoker i platsen eftersom det enligt henne ofta finns fler olika tidsepoker som är viktiga för platsen, även Flinck (2013, sid. 151-157) nämner det i sin bok. Självklart kan det vara bra att välja en tidsepok som får lysa igenom mest i ett projekt för att bilda en samhörighet, men precis som I2 säger är det också av värde att lyfta fram de andra delar som är från andra epoker som också är viktiga för platsen. Det kommer alltid vara en avvägning som får göras från plats till plats.

Vikten av en god skötsel

Maria Flinck (2013, sid. 57–70) skriver i sin bok *Historiska Trädgårdar att bevara ett föränderligt kulturarv* om skötselplaner, där hon menar att ha en bra skötselplan är avgörande. Det är viktigt att kunskapen förs vidare till den som ska ta hand om platsen efter att den är skapad. I2 har arbetat mycket med vårdplaner och vårdprogram för olika historiska anläggningar för att se vad som är viktigt att bevara, och ibland ger hon även olika skötselråd. I3 beskriver även att det kan uppstå problem mellan den som gestaltar och den som ska sköta en plats eftersom de inte träffas tillräckligt mycket och ibland kanske inte alls. Det behövs en kommunikation mellan alla inblandade för att det ska bli enklare att undvika problem under processen, och det skapar också en bättre förståelse för platsen. I3 menar att vi i Sverige har

Figur 7. Ett exempel på hur naturen lätt kan ta över en plats. (Foto: Jones, Erik, 200, Celtic Cross and the Wynnes Mausoleum in the overgrown churchyard at Eglwys St Buan - geograph.org.uk - 1989841, Tillgänglig Licens: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/deed.en> [2023-03-01])

den kulturen där en bygger, en designer och en sköter platsen, vilket bidrar till en kommunikationsbrist, vilket även I4 tar upp. I4 förklarar dock att de arbetar mer tätt med sin markentreprenör som även har hand om skötseln, vilket skapar en bra grund för att skötseln ska fungera. Hon fortsätter även med att säga att om det är en finare park kräver det även en högre skötselnivå, vilket gör det ännu mer betydelsefullt att arbeta tätt ihop med skötselpersonalen.

Stritzke förklarar att om vi vårdar parker på rätt sätt kommer de inte förändras i någon större mån, det som kommer ske är att trädstammarna kommer bli tjockare med åren. (Mossige-Norheim, 1992c, sid. 31). Växt-

materialet kommer att förändras och behövas bytas ut det är därför viktigt att vi som planerar och designer även har skötseln i åtanke. Precis som samtliga informanter poängterar, är skötseln en viktig del för ett lyckat projekt och för att en park eller trädgård som ska hålla i längden. Vi behöver sköta parken för att ha kvar livet i den, men slutar vi sköta den kommer stommen och formen av parken sakta att tyna bort (Mossige-Norheim, 1992c, sid. 31).

4.3 Förhållningssätt till historisk dokumentation

Florens-deklarationen (1982) anger att det krävs dokument och annat material av det historiska slaget för att kunna restaurera eller rekonstruera en historisk plats eller anläggning. Även Andersson (1990, sid. 4) menar att det krävs en genomgång av historiskt material för att kunna utföra en ordentlig rekonstruktion av en historisk plats eller anläggning. Det är något som I2 alltid gör innan hon tar sig an ett historiskt projekt.

Både Bauer och Andersson menar att vi har rätt att göra tillägg i en historisk anläggning (Mossige-Norheim, 1992a, sid. 18, och Andersson, 1990, sid. 8). Bauer menar att man bör renovera en historisk anläggning, snarare än att restaurera den, vilket är något I4 tar upp i sin intervju. I I4s arbete med historiska anläggningar har det varit en kombination av att återskapa och bevara vissa delar av historia samtidigt som det moderniseras för att passa dagens behov och vara funktionellt. I3 pratar

även om när det är lämpligt att göra nya tillägg i en historisk anläggning. En renovering blir ofta ett mer konstnärligt projekt eftersom det krävs mer delbeslut under processens gång där platsens själ även tas i beaktning (Andersson, 1990, sid. 7). Vi lär oss mer om mer om historia, vilket bidrar till en större medvetenhet idag och gör att vi inte kan förhålla oss lika fritt som Walter Bauer gjorde menar I3. I1 säger även att vi inte kan gör allt helt enligt vår historia för då får vi ett museum utan vi behöver även få lov att förhålla oss lite fritt. ”Jag tror ju ändå på att varje generation ska få lägga till lite grann liksom. Det gör en värld rikare” säger I3 (2023-02-10) i sin intervju.

Dock poängterar flera av undersökningens informanter att det bland annat finns lagar, regler och åsikter från beställare som skapar begränsningar när det kommer till historiska platser och anläggningar. Exempel på det är byggnadsminnesmärke som hindrar landskapsarkitekter från att ändra eller tolka fritt kring platsen. I4 menar dock att även om en plats är byggnadsminnesmärkt finns det inget exakt facit på hur platsen ska se ut. Är hela parken byggnadsminnesförklarad är det inte lika fritt och det finns ofta fler regler och lagar som vi behöver förhålla oss till. Är det bara huset som är byggnadsminnesmärkt, är vi mer fria i anläggningen runt omkring men vi behöver fortfarande förhålla oss till byggnaden.

4.4 Florens-deklarationen

När vi intervjuat informanterna angående Florens-deklarationen, är det lite splittade svar vi får, där några av dem inte har någon större medvetenhet kring vad det är och skulle inte påstå att det är något de arbetar med aktivt. I2 är den som arbetar med deklarationen och visste vad den innehåller, vilket kan bero på att I2 arbetar mer aktivt med restaurering och vårdprogram till historiska parker och anläggningar.

Fortsättningsvis tar I2 mycket inspiration av Florens-deklarationen (1982) i sitt arbete som trädgårdsantikvarie, medan resterande informanter knappt vet vad den innebär och innehåller. Dock menar samtliga informanter att det behövs dokument och andra material vid restaurering eller rekonstruktion av en historisk plats vilket beskrivs i en av Florens-deklarationens (1982) artiklar.

Vi diskuterar lite med I2 om Florens-deklarationen eventuellt skulle behöva uppdateras, varpå hon svarar ”Det skulle säkert inte skada att uppdatera den lite” (2023-02-13). Hon fortsätter att berätta att hon inte kan säga exakt vad som skulle behöva uppdateras, men att det absolut är en möjlighet. I1, I3 och I4 berättar alla att det inte kan tillräckligt mycket för att kunna uttala sig men att det skulle kunna vara en möjlighet.

4.5 Kritik av metod

Vid en kvalitativ forskningsundersökning finns det olika kriterier för kritik när undersökningen bedöms (Bryman, 2018, sid. 465). Dessa är validitet, reliabilitet, och äkthet eller autenticitet (Bryman, 2018, sid. 467).

Kriteriet validitet kan i sin tur delas in i både intern och extern validitet (Bryman, 2018, sid. 465), som berättar om studiens giltighet för just detta urval av informanter och vilken giltighet den har mer generellt. Den interna validiteten i en kvalitativ undersökning stärks då samstämmigheten mellan teori och iakttagelser från exempelvis intervjuer ökar (Bryman, 2018, sid. 465), vilket undersökningen har visat på vår litteraturstudie och datan från de transkriberade intervjuerna stämmer väl överens. Den externa validiteten har däremot varit svårare att uppnå eftersom den då ska kunna generaliseras till andra undersökningar och det kan inte föras helt säkert eftersom urvalet av informanter är ganska få (Bryman, 2018, s. 466).

Inom kriteriet reliabilitet finns det även här en intern samt en extern indelning (Bryman, 2018, sid. 465). Den externa reliabiliteten är även den svår att uppnå då det innebär i vilken utsträckning undersökningen kan replikerar, vilket kan vara svårt då urvalet för undersökningen är relativt liten (Bryman, 2018, sid. 465). Den interna reliabiliteten innebär att undersökarna kommer överens om att tolka och observera undersökningen på samma vis, vilket vi diskuterade innan undersökningen startade (Bryman, 2018, sid. 465).

Äkthet eller autenticitet kan fortsättningsvis har flera olika underkategorier (Bryman, 2018, sid. 470). Ett innebär att undersökningen ska tydligt återge vad informanterna sagt och deras åsikter, vilket vi uppfyller genom transkriberingen av intervjuerna och diskussioner kring både positiva och negativa åsikter. En annan kategori är pedagogisk autenticitet som diskuterar huruvida undersökningen bidragit att informanterna fått en bättre bild av hur andra landskapsarkitekter arbetar med historiska platser och anläggningar. Då informanterna är anonyma och inte har någon koppling till varandra under undersökningens gång blir detta ett svårt kriterium att uppnå. Vi valde att låta informanternas identiteter vara anonyma, då vi ville lägga större fokus på deras åsikter, erfarenheter och arbetssätt än vem de är som personer. Dock hade det kanske varit intressant att ta bort deras anonymitet och ge läsaren bättre förståelse för vem personerna verkligen är och möjliggöra vidare läsning kring deras arbete.

På grund av tidsbrist och önskan om att informanterna tidigare arbetat med historiska platser eller anläggningar blev urvalet endast fyra personer, vilket gör att urvalet är mer aktivt än slumpartat. Därmed är urvalet inte heller representativt för hela landskapsarkitektyrket utan enbart för de fyra informanter vi har intervjuat.

Frågorna som vi har ställt till informanterna har vi genomarbetat noga innan intervjuerna. Vi har utgått från den litteratur och de olika perspektiv som vi hittat när vi har ställt frågorna för att kunna få svar på den frågeställningen som vi har. För

att få ett ännu bättre resultat av informanterna hade det underlättat om avsnittet teoretiska perspektiv varit helt klart. Däremot hade det behövts mer tid för att hinna klart med den delen innan vi började med intervjuerna.

Genom att arbeta två tillsammans med denna undersökning har vi kunnat hitta mer information inom ämnet och haft större möjlighet att fördjupa oss för att komma till en bättre slutsats. En uppdelning av arbetet gjordes och genom att hjälpa varandra med processen har vi även kunnat göra en mer utförlig analys av det insamlade material vi fått fram. Genom att vi varit två som letat information har vi också kunnat bearbeta fler artiklar, böcker och avhandlingar vilket har bidragit till en bredare bild inom ämnet. Om vi delat upp uppsatsen tidigare i processen hade vi kunnat komma i gång tidigare med intervjuer och därav fått mer tid till diskussion för att ytterligare kunnat fördjupa sig i ämnet.

5. Diskussion, avslutande reflektioner och slutsatser

5.1 Förhållningssätt till historiska platser och anläggningar

Både undersökningens informanter och teoretiker är överens om att ett visst förarbete krävs vid arbete med historiska platser och anläggningar. Det görs bland annat analyser, arkivsökningar, platsundersökningar och genomgång av ritningar, foton och annat historiskt material. När landskapsarkitekter arbetar med historiska platser är det viktigt att se till platsens själ och helhet för att förstå den i sitt sammanhang. Det krävs även en viss medvetenhet, respekt och kunskap hos landskapsarkitekten när denne förhåller sig till historiska platser och anläggningar. Utan dessa förkunskaper kan det bli svårt att förstå och tolka materialet och platsen samt dess historia. Det blir då svårare att ha en försiktighet och omtanke, vilket enligt teoretiker inom ämnet är av vikt vid arbete med historiska platser och anläggningar. Skulle det mot förmodan saknas dokument, ritningar och annat historiskt material från en plats eller anläggning kan landskapsarkitekten förlita sig på sin egen kunskap och utföra en antikvarisk undersökning. Vi får helt enkelt vara påhittiga kring hur vi kan hitta den information vi behöver. Det kommer självfallet att variera från plats till plats vad som är viktigast att få fram, men att lyckas få överblick på platsens historia är alltid nödvändigt. Vikten av att förstå en plats och se de behov som finns där och utgå från de resurser som finns är central. Vi kan få många svar från själva platsen och om dess historia, ifall vi gräver lite och verkligen läser av platsens historia.

Figur 9. Hur en historisk anläggning kan förgylla landskapet. (Foto: Norderyd, 2018, Neuschwanstein, Tyskland, licens: Äger alla rättigheter)

Genom att ha en grundkunskap inom trädgårdshistoria får vi även en överblick över vad vi kan leta efter och det skapar en bättre förståelse och relation till platsen.

Något som är viktigt att ha i åtanke är att det är centralt att i första hand se till en plats behov. Inspiration är en betydande del av arbetsprocessen när det kommer till historiska platser och anläggningar men den bör anpassas efter platsens historia och samtid.

Vid arbete med en historisk plats eller anläggning kan det ibland uppstå konflikt kring vad som är viktigast och vad som bör prioriteras på platsen. Det kan exempelvis bero på att det finns flera olika intressenter och åsikter kring vad som bör göras med platsen. Landskapsarkitektens roll är här att analysera alla åsikter och perspektiv och avgöra vad som är bäst för platsen och därmed bör prioriteras.

Det är viktigt att se till platsens historia, men vi behöver även förhålla oss till vår samtid när vi arbetar med historiska platser och anläggningar. Vi behöver anpassa oss på olika sätt beroende på vilken plats det är och vad beställaren är ute efter. Kunskapen som landskapsarkitekter besitter ska vara till hjälp för att jämföra olika perspektiv och hitta den bästa möjliga lösningen som fungerar idag. Precis som både litteraturen och informanterna tar upp anser även vi att det inte går att följa historia helt slaviskt utan vi behöver även tillföra egna lösningar och komma med nya idéer.

5.2 Restaurering, rekonstruktion och bevarande

När vi arbetar med bevarade, restaurering eller rekonstruktion är det extra viktigt att se till den synpunkter som tas upp under avsnitt 5.1 eftersom det lägger grunden för hur vi arbetar med restaurering av en historisk plats eller anläggning.

Vid nästintill alla historiska anläggningar och platser finns det spår från olika tidsepoker. Arbetet ställs då på sin spets när det kommer till att prioritera en tidsepok över en annan. Undersökningen visar att det är nödvändigt att försöka se en plats helhet, där några i litteraturstudien menar att en specifik tidsepok behöver väljas då det underlättar landskapsarkitektens arbetsprocess. Det är inte av vikt att återskapa anläggningen utifrån den tidsepok då den anlades, utan kan vara av intresse att återskapa den utifrån dess storhetstid. Däremot kan det finnas ett värde i att återskapa flera epoker för att belysa platsens historia, men det är viktigt att få skapa en enhetlighet. Det kommer självklart vara en avvägning från projekt till projekt när vi behöver prioritera olika epokers värden.

Landskapsarkitekten arbetar med levande material och behöver därför vara medveten om att materialen förändras över tid och kommer behöva skötas och bytas ut i sinom tid. Skötseln blir därför mer avgörande vid arbete med en historisk plats eller anläggning, då tanken är att den ska behålla sitt utseende under en längre tid. Det behövs därför ett tätt samarbete mellan landskapsarkitekten och trädgårdsmästare redan under gestaltningsprocessen för att se till att det som skapas går att sköta.

Vi anser att restaurering, rekonstruktion och bevarande kräver en otrolig kunskap och respekt för platsens historia, och precis som i avsnitt 5.1 är förståelse för anläggningen otroligt viktig. Att arbeta med restaurering är en typ av konstform och bör göras med försiktighet. Eftersökning kring platsen blir än mer essentiell för att få fram och förstå anläggningens själ. Att skapa sig en förståelse för den plats vi arbetar med är helt avgörande för att kunna lägga fram ett förslag eller någon form av plan för restaurering.

5.3 Historisk dokumentation

Undersökningen visar att insamlat historiskt material används både som underlag och inspiration vid arbete med historiska platser och anläggningar. Dock går det inte alltid att följa platsens historia till punkt och pricka, då det krävs en anpassning för att platsen ska fungera idag. Det finns dessutom lagar och regler som ibland begränsar landskapsarkitektens frihet och utrymme för egna tolkningar gällande historiska platser och anläggningar.

Fortsättningsvis menar Sven-Ingvar Andersson (Mossige-Norheim, 1992b, sid. 24) att det krävs en viss medvetenhet vid arbete med historiska anläggningar och platser. Han menar att det finns en komplexitet i verkligheten som gör att det inte går att slaviskt följa dokument kring hur en historisk plats eller anläggning bör se ut i nutid. Idag har vi en större kunskap om vår historia och det finns vissa lagar och regler som ska följas vilket gör varje plats unik. Det kan därför vara svårare att sätta sin egen prägel på en plats, men vi kommer alltid behöva anpassa platsen till vår samtid på något sätt. Men precis som I3 menar kanske det ibland kan få lov att vara okej att sätta sin egen prägel på gestaltningen. Vi håller med om att det behöver finnas en viss frihet när vi arbetar med en historisk plats men att det självklart kommer att skilja sig åt från projekt till projekt och även från plats till plats. Med tanke på att vi lär oss mer inom landskapsarkitektur och trädgårdskonst hittar vi även nya och bättre lösningar inom ämnet. Att ha det i åtanke när vi arbetar med dokumentationen av historiska platser är värdefullt eftersom vi kan se de brister som fanns för och hitta nya mer innovativa lösningar som fungerar bättre.

5.4 Tillämpning av Florens-deklarationen

Idag används inte Florens-deklarationen i det dagliga landskapsarkitektarbetet om man inte arbetar specifikt med historisk rekonstruktion av historiska anläggningar och platser. Florens-deklarationen diskuteras heller inte under de första tre åren på landskapsarkitekturprogrammet idag, och kanske kan en eventuell förnyelse av den ge en möjlighet att väcka uppmärksamhet till den på nytt igen?

I3 berättar ”Jag önskar att vi hade en större generell kunskap om landskapsarkitekturhistoria.” (2023-02-10). Även de andra informanterna har nämnt att det hade behövts ett större intresse för landskapsarkitekturhistoria.

I3 nämner även att det är viktigt att ha en kunskap och förståelse för landskapsarkitekturhistoria. Han berättar att det förväntas av titeln landskapsarkitekt att du ska kunna det i grova drag. Det som I3 tar upp är intressant för att det känns som att grundkunskapen saknas i dagens landskapsarkitekturutbildning. I2 berättar att hon tycker att det absolut saknas kunskap inom historia men att det har blivit bättre det senaste året, det vill säga hon behöver inte längre förklara sin kompetens. I1 förklarar att vi i Sverige ofta följer trender och just nu har vi ett stort fokus på hållbarhetsfrågan, vilket självklart även kommer att spegla utbildningen. Han fortsätter att förklara ”Vi går alla in i det som är viktigast och tappar ibland helheten” (I3, 2023-02-10) och att det är viktigt att inte tappa den breda grunden där historia är en del av. Ibland kan flera olika intressen ge stöd åt varandra. Historia kan inte bara hjälpa oss att förstå en plats utan historia kan även hjälpa oss att förstå vår samtid (Friberg, 1983, sid. 2).

Då historia finns i alla anläggningar finns ett behov av att landskapsarkitekter förstår och kan tillämpa historia. Vi anser att genom att inkludera Florens-deklarationen mer i utbildningen samt utföra en modernisering och uppdatering av Florens-deklarationen eventuellt kan bidra med att fler landskapsarkitekter intresserar sig för den historiska aspekten av yrket. Detta är enbart ett sätt att inkorporera mer landskapsarkitekturhistoria i landskapsarkitektutbildningen idag.

När vi har en grund att stå på blir det även enklare att arbeta med historia och veta när vi ska prioritera den och när det är bättre att se till andra intressen och perspektiv. Vi anser att det finns en lucka inom landskapsarkitekturhistoria som behöver täckas upp och precis som alla informanterna nämner utgör historia en betydande del i landskapsarkitekts yrke. För att stärka detta argument mer hade det behövts ytterligare en undersökning som fördjupa sig mer inom utbildningen.

5.5 Framtida forskningsförslag

Internationellt arbete med historia platser och anläggningar

Hade det funnits mer tid och om undersökningen varit större hade det varit intressant att jämföra hur andra länder arbetar med historiska platser och anläggningar och om det eventuellt skiljer sig från hur vi i Sverige arbetar. Exempelvis har England och Tyskland en längre och mer utvecklad trädgårdskultur än vad vi har i Sverige. Det hade varit intressant att se om det finns något i deras arbetssätt som fungerar bättre än hur vi arbetar. Kan vi lära oss mer om historiska platser och anläggningar från andra länder och i så fall vad behöver vi förändra eller göra annorlunda?

Förnyelse av Florens-deklarationen

Ett forskningsförslag som hade kunnat följas upp är om det eventuellt skulle behövas en förnyelse av Florens-deklarationen och i så fall vad som skulle behöva förnyas. Att gå in mer på djupet i vad som står i Florens-deklarationen och om det eventuellt finns något som behöver utvecklas mer eller förnyas med tanke på att världen har förändrats mycket under det senast 40 åren. Kan en ny Florens-deklaration öppna upp nya dörrar för restaurering och ökad förståelse för landskapsarkitekturhistoria?

Referenser

- Andersson, Sven-Ingvar (1990). Den autentiska illusionen ”Gamla trädgården-restaureringsprinciper”. *Kulturmiljövård*. Nr 5-6, sid. 4-10.
- Andersson, Thorbjörn., Jonstoj, Tove., Lundquist, Kjell. (2000). *Svensk trädgårdskonst : under fyrahundra år*. Stockholm: Byggförlaget. sid. 258–267.
- Antrop, Marc (2005). Why landscapes of the past are important for the future. *Landscape and Urban Planning*, 70, (1-2). <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S016920460300207X> [2023-03-01]
- Blankenship, Jeffrey D. (2017). Reading Landscape: J. B. Jackson and the Cultural Landscape Idea at Midcentury. *Landscape Journal*, 35:2. ISSN 0277-2426. <https://www.jstor.org/stable/26450057> [2023-03-06]
- Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje upplagan. Stockholm: Liber.
- Conan, Michel (1999). *Perspectives on Garden History*. Washington, D.C: Dumbarton Oaks Research Library and Collection. <https://www.doaks.org/resources/publications/books/perspectives-on-garden-histories> [2023-03-01]
- Cosgrove, Denis (2006). Modernity, community and the landscape idea. *Journal of Material culture*. Vol 11 (1-2), sid. 49-66.
- Ermischer, Gerhard (2004). Mental landscape: landscape as idea and concept. *Landscape Research*, 29, (4), sid. 371-383.
- Friberg, Per (1983). *Landskapsarkitekturens teori och historia*. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. Landskapsarkitekturprogrammet.
- Flinck, Maria (2013). *Historiska trädgårdar Att bevara ett förgängligt kulturarv*. Stockholm: Carlsson Bokförlag. Kap, 1, 3 och 7.
- Gazvoda, Davorin (2002). Characteristics of modern landscape architecture and its education. *Landscape and Urban Planning*, 60, (2), S. 117-133. Tillgänglig via: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0169204602000646?token=129837ECD2290BCE8842FEB2C643C31C077BC48C89C3E32A2751710576AB300C4BF8DDBE4DF9F518D0A8C158F4870AD2&originRegion=europe-west-1&originCreation=20230130105438> [2023-02-06]
- Gianetto, Reaffaella Fabiani (2013). The use of history in landscape architectural nostalgia. *Change Over Time*. 3, (1), sid. 102-114.
- Helsingborgs stadslexikon. (u.å). *Sven-Ingvar Andersson*. Tillgänglig via: <https://stadslexikon.helsingborg.se/sven-ingvar-andersson/> [2023-02-06]
- Johansson Lindfors, Maj-Britt. (2022). *Att utveckla kunskap*.
- Johnsson, Matthew (2006). *Ideals of landscape*. Oxford: Blackwell. Tillgänglig via:

- https://books.google.se/books?hl=sv&lr=&id=B84pir-vjaaQC&oi=fnd&pg=PR7&dq=landscape+ideas&ots=687NpwqbOT&sig=WmMfvXWmSAeRC-C_OaPDIMuAyug&redir_esc=y#v=onepage&q=landscape%20ideas&f=false [2023-01-23]
- Kvale, Steinar., Brinkmann, Svend. & Torhell, S.-E. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Tredje [reviderade] upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Mossige-Norheim, Randi (1992a). Gör det med smak. *Utblick Landskap*. 3 (92), sid. 18–23.
- Mossige-Norheim, Randi (1992b). Restauring som konst. *Utblick Landskap*. 3 (92), sid. 24–28
- Mossige-Norheim, Randi (1992c). Parkens hemlighet. *Utblick Landskap*. 3 (92), sid. 29–32.
- Movium. (2011). *Per Friberg får ECLAS-utmärkelse för livslång gärning*. Tillgänglig via: <https://www.movium.slu.se/arkiv?article=friberg-far-eclas-utmarskelse-livslang-garning> [2023-02-07]
- Nationalencycledicn. (u.å). *Ideal*. Tillgänglig via: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ideal> [2023-01-25]
- Ny utbildningsplan för landskapsarkitekturprogrammet – Alnarp*. (2018). Utbildningsnämnden. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. SLU ID: SLU ua 2018.3.1.1-4848. Tillgänglig via: <https://internt.slu.se/globalassets/mw/utb/utbildning/utbildningsnamnden/utbildningsplan-lark-alnarp-un-20181211-inkl-bilaga.pdf> [2023-01-23]
- Patel, Runa. & Davidson, Bo. (2019). *Forskningsmetodikens grunder : att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Femte upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Pressley, Marion (2016). Forty years in a Cultural Landscape Practice. *Landscape Journals*, 35 (2), sid. 185–202. Tillgänglig via: https://www.jstor.org/stable/26450058?searchText=Cultural+Landscape+Practice&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DCultural%2BLandscape%2BPractice&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A74ce664a490ecb3f57cd598e7a186eee [2023-03-06]
- Statens fastighetsverk. (u.å). *Walter Bauer mästare i trädgården*. <https://www.sfv.se/upp-tack-mer/kulturvarden/sok-innehall/kulturvarden-1-2020/walter-bauer-mastare-i-tradgarden/> [2023-02-21]
- Sveriges arkitekter. (u.å). *Att bli och vara landskapsarkitekt*. Tillgänglig via: <https://www.arkitekt.se/din-karriar/bli-arkitekt/arkitektutbildning/att-bli-och-vara-landskapsarkitekt/> [2023-01-25]

Bilaga 1

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för landskapsarkitektur, planering
och förvaltning

SAMTYCKESBLANKETT SLU ID: SLU.[Skriv numret här]

2023-02-06

Samtyckeblankett: Personuppgiftsbehandling i studentarbeten

När du medverkar i arbetet med den preliminära titeln Landskapsarkitektens förhållningssätt till historiska platser och anläggningar, innebär det att SLU behandlar dina personuppgifter. Att ge SLU ditt samtycke är helt frivilligt, men utan behandlingen av dina personuppgifter kan inte forskningen genomföras. Denna blankett syftar till att ge dig all information som behövs för att du ska kunna ta ställning till om du vill ge ditt samtycke till att SLU hanterar dina personuppgifter eller inte.

Du har alltid rätt att ta tillbaka ditt samtycke utan att behöva ge några skäl för detta. SLU är ansvarig för behandlingen av dina personuppgifter, och du når SLUs dataskyddsombud på dataskydd@slu.se eller via 018-67 20 90. Din kontaktperson för detta arbete är: Charlotta Norderyd, chyd0002@stud.slu.se, 0730225972 eller handledare Anna Jakobsson, Anna.Jakobsson@slu.se, 040-41 54 23.

Vi samlar in och hanterar följande personuppgifter om dig: Namn, e-postadress, utbildning/examen, studieort, yrke, typ av arbetsplats samt vilken typ av projekt du arbetar/har arbetat med. Ditt namn och din e-postadress kommer inte synas i den färdiga texten. De som kommer ha tillgång till uppgifterna är endast student och handledare. Uppgifterna samlas bland annat in via intervjuer som spelas in och transkriberas. Transkriberingarna avidentifieras, men de kommer kunna kopplas till din person för de som skriver arbetet. Inspelningarna sparas i en privat dator och raderas när examensarbetet är godkänt. Intervjumaterialet kommer endast att användas i detta examensarbete.

Ändamålet med behandlingen av dina personuppgifter är att SLUs studenter ska kunna genomföra sitt examensarbete enligt korrekt vetenskaplig metod och bidra till forskning inom landskapsarkitekters förhållningssätt till historiska platser och anläggningar. Om du vill läsa mer information om hur SLU behandlar personuppgifter och om dina rättigheter kan du hitta den informationen på www.slu.se/personuppgifter.

Jag samtycker till att SLU behandlar personuppgifter om mig på det sätt som förklaras i denna text, inklusive känsliga uppgifter om jag lämnar sådana.

Underskrift

Plats, datum

Namnförtydligande

Postadress: Postadress
Besöksadress: Besöksadress
Org nr: 202100-2817
www.slu.se

Tel: 018-67 10 00
Mobilnr: 0730-225972
chyd0002@stud.slu.se

Bilaga 2

Intervju

Hej, tack igen för att du tar dig tiden att bli intervjuad, vi är väldigt tacksamma för detta. Vi heter Charlotta och Eveline och vi skriver vår kandidatuppsats i landskapsarkitektur.

I vår kandidatuppsats undersöker vi hur landskapsarkitekter använder sig av historiska landskapsideal i sina projekt.

Intervjuerna kommer att användas i uppsatsens empiri och analys och uppsatsen kommer vara en offentlig handling. Vi kommer att spela in vårt samtal samt transkribera intervjun. Om det går bra så hänvisar vi gärna till din titel och din arbetsplats i form av kommunal eller privat när vi använder oss av din intervju i uppsatsen?

Intervjufrågor och teman:

1. Inledande & introducerande frågor

Introducera dig, din roll, dina arbetsuppgifter och din arbetsplats?

Vad är det för typ av projekt du brukar arbeta med? Hur är du involverad/vad är din roll i projekten?

Tema:

Ge några exempel på historiska platser och anläggningar du arbetat med?

Beskriv arbetsprocessen generellt, från analys till färdigt förslag?

2. Finns det någon eller några särskilda platser, anläggningar, föregångare eller landskap som inspirerat dig i ditt arbete? Varför just det eller dessa?

Tema:

Uppväxt och ideal-landskap

Favoritplats – landskapsarkitektur som inspirerar dig?

Föregångare - landskapsarkitekter som inspirerar dig?

3. Hur förhåller du dig till historiska anläggningar och platser som du arbetat med? Kan det skilja sig åt och på vilket sätt?

Tema:

Förhållningssätt till historien generellt (i analys-, planerings och/eller designprocess)

Förhållningssätt till rekonstruktion/restaurering av historiska platser/anläggningar

Ge exempel på historiska projekt och hur du arbetat med dem

Vad gör man om det ej finns någon ritning och när det inte finns någon skrivet i marginalen vilka växter som ska användas?

Florens-deklarationen, hur resonerar du kring det som står i den och vilket förhållningsätt har du till den?

Vad är du mest stolt över med dina historiska projekt och vad har du lärt dig?

4. Har du något mer du vill säga eller tillägga?

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.